

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

10. årgang, nr. 2

Efterår 1999

tapisseries françaises
pour la Reine de Danemark

CARTONS DE
BJØRN NØRGAARD

MANUFACTURES
DES GOBELINS
ET DE BEAUVAIS
1989 • 1999

19 OCTOBRE
20 NOVEMBRE
MUSEE DU LUXEMBOURG
19, RUE DE VAUGIRARD
PARIS 6^e

OUVERT TOUS LES JOURS
DE 12H À 18H
JEUDI JUSQU'À 21H
FERMÉ LE LUNDI

Indhold:

Dronningens gobeliner er færdige	side 3
Æresdoktor	side 6
Luksusforordningen fra januar 1783	side 7
En major	side 16
Das Bauhaus webt	side 17
Østerlens folkedragter	side 18
Turen til Frederiksborg Slot	side 20
Tillykke Skals!	side 23
Bøger mv.	side 24
Invitation	side 31
Købmandsmuseet Cornelen	side 32
Arrangements- og udstillingskalender	side 33
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 35

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Susanne Nielsen, Sasserød 16, 5462 Morud, telefon 64 83 11 26
Næstformand: Astrid Dueholm, Lembekesvej 10 B, 6100 Haderslev, telefon 74 52 19 54
Kasserer: Anni Mejdahl, Nibsbjergvej 10, 7500 Holstebro, telefon 97 42 37 86
Giro nummer: 143-0130

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Hanne Frøsig Dalgaard, Bredebovej 33, 6.tv, 2800 Lyngby, telefon 45 88 32 67,
ePost hannefid@vip.cybercity.dk • Lone de Hemmer Egeberg, telefon 45 81 15 97
• Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,
ePost vofl@get2net.dk

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.
Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.
Artikler og indlæg sendes til Hanne Frøsig Dalgaard
– meget gerne maskinskrevet, på diskette eller med ePost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 11.11.1999.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer
– så længe lager haves. Prisen er 35 kr.

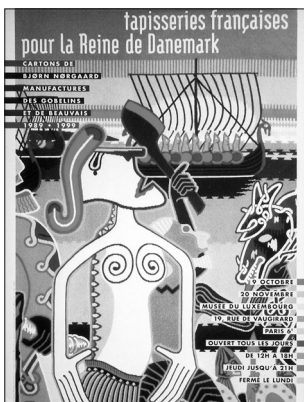
Flytning meddeles til Post Danmark. Husk at skrive, at du abonnerer på
TENEN, blad nr. 03200 og oplys dit medlemsnummer.

Dronningens gobeliner er færdige

TV-avis og tekst-tv, den 8. 10. 1999: Dronning Margrethe og den franske præsident, Jacques Chirac, indviede i dag i Paris udstillingen Tapisseries francaises pour la Reine de Danemark på Musée du Luxembourg i Paris, der viser de 17 gobeliner om Danmarks historie, som blev givet dronningen til hendes 50 års fødselsdag af det danske erhversliv.

Den danske kunstner Bjørn Nørgaard har udført kartonerne til de 11 store gobeliner og de seks mindre mellemstykker. Arbejdet med at væve gobelinerne er udført af Frankrigs statsejede Gobelins i Paris og Beauvais, nord for den franske hovedstad.

Gobelinerne vil blive ophængt på Christiansborg den 16. april år 2000 - på dronningens 60 års fødselsdag - efter først at være blevet vist på Fridericianum-museet i Kassel i Tyskland.

Forsidebilledet på dette nummer af TENEN viser gobelinudstillingens plakat: "Franske tapeter til Danmarks dronning". Plakaten hænger adskillige steder rundt om i Paris.

Gobelinudstillingen er åben tirsdag til søndag kl. 12 til 18 indtil 20. november.

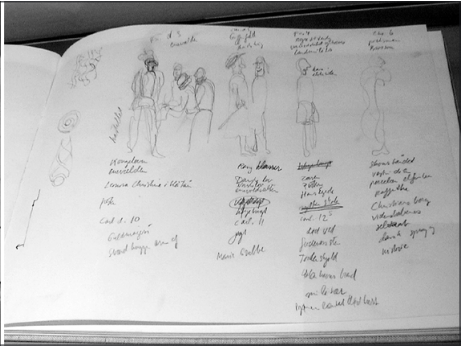
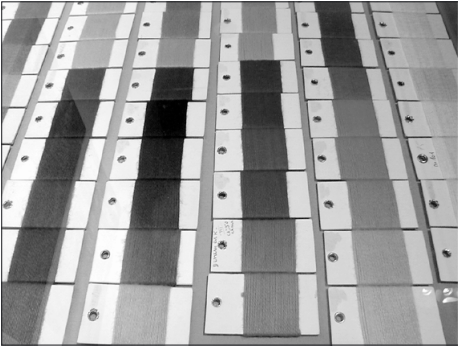
Dronningens gobeliner er udstillet på Musée du Luxembourg, der er en bygning for sig i Palais de Luxembourg, hvor det franske overhus, Senatet, holder til.

Det var en oplevelse at se disse store gobeliner få dage efter, at udstillingen i Paris var åbnet. Der var mange besøgende – halvdelen var nok danskere, som var på efterårsferie i byen.

Udbruddene var mangfoldige, hvilket er meget forståeligt, for det er et farverigt stærkt syn, der med en mangfoldighed af detaljer slår en i møde. Det er et fascinerende arbejde - et kæmpe projekt, der næste år udstilles på sit blivende sted: Christiansborg Slot i København.

Der 11 store gobeliner og 6 mellemstykker dækker ca. 300 m². Arbejdet med fremstillingen har kostet omkring 300 mand-år.

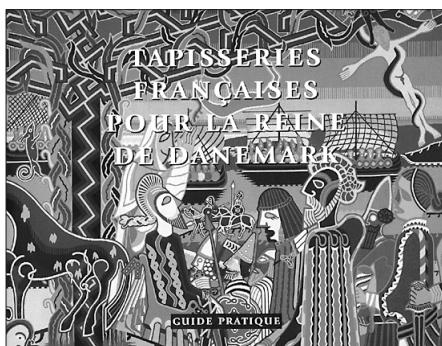

Udstillingens hovedvægt er naturligvis lagt på gobelinerne, men der er også blevet plads til at fortælle lidt om kunstneren Bjørn Nørgaard og Les Gobelins, hvor tæpperne er fremstillet. Billederne herover viser til venstre en samling farveprøver og til højre en side i Bjørn Nørgaards skitsebog.

Les Gobelins, som fabrikken hedder, kan føre sin historie tilbage til 1400-tallet. I 1663 blev værkstederne Les Gobelins kongelige, og blev kaldt "La Manufacture royale des Gobelins". Solkongen Ludvig den 14. havde brug for mange gobeliner til sine mange slotte, ikke mindst Versailles. Les Gobelins ligger i Paris i den bydel som benævnes 13. arrondissement. Vejen, metrostationen og en del andre ting deromkring har fået navne, hvori Gobelins indgår. I disse år pågår en større byfornyelse i den karré, som fabriksbygningerne udgør, bl.a. skal den gamle hovedbygning på billedet herover renoveres.

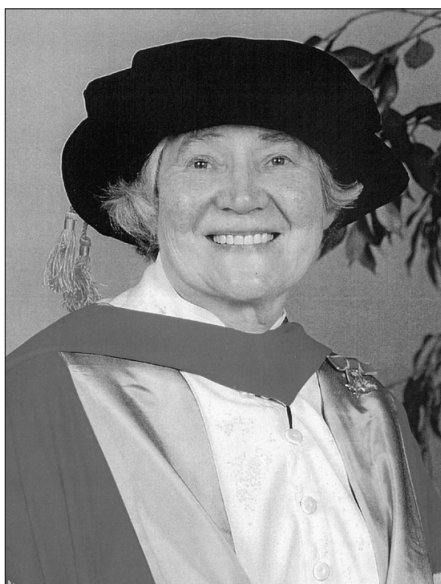

Kilder:

- Peter Michael Hornung, redaktør: *Dronning Margrethe II's Gobeliner*, 1990. ISBN 87-983509-0-0
- *Ud & Se* nr. 5 1991
- *Samvirke*, oktober 1992
- *Samvirke*, november 1996
- Peter Michael Hornung, redaktør: *Tapisseries francaises pour la Reine de Danemark*. Hofmarskallatet, København 1999, ISBN 87-987536-5-7.
- *Berlingske Tidende, Magasin*, 10. oktober 1999.
- Internet: <http://www.gobelin.dk>

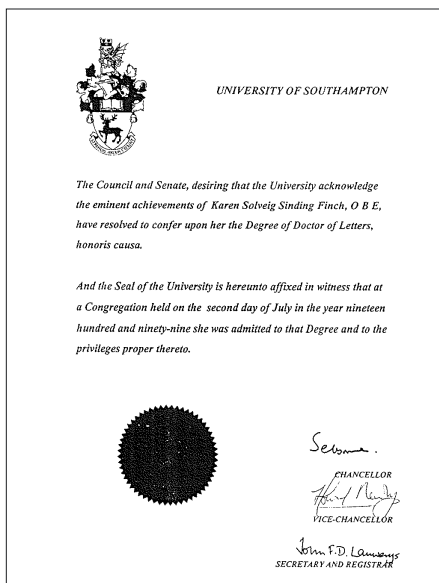
Vibeke og Frits Lilbæk

Æresdoktor ...

Den 2. juli 1999 blev Karen Finch udnævnt til æresdoktor ved University of Southampton i England for sit arbejde med tekstilkonservering.

Hun grundlagde "The Textile Conservation Centre", som sidste år blev en del af universitetet. En fin bygning er opført til formålet, og

samlingerne vil blive overflyttet fra Hampton Court.

En smuk krone på et langt livs indsats.

Lone de Hemmer Egeberg

Se også TENEN 8. årgang nr. 4 med en artikel af Karen Finch om engelsk gobelinkonservering.

Luksusforordningen fra januar 1783

Som i *TENEN* 9/2 gengives her en forordning om, hvad der var tilladt at bruge både til beklædning og til festerne hjemme. Når vi erindrer indholdet i den forrige forordning fra 1683, kan det ikke mere forundre, at der kunne komme forskrifter af denne karakter i den enevældige stat. I de mellemliggende år er der også kommet flere lignende, men ikke af samme omfang. I 1783 kom der endda en til, i marts måned, men den fortjener at blive omtalt for sig. Den, som følger her, er gengivet efter Jacob Henric Schou, *Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger og Aabne Breve, Kjøbenhavn 1822*, men stadigvæk blot selve forordningens tekst, uden de henvisninger til ændringer, som Schou har vedføjet.

Når vi holder de to forordninger sammen, bliver det klart, i hvor høj grad samfundet må have ændret sig i løbet af de 100 år: I 1683 har det handlet om at definere klare retigheder for de forskellige rangklasser, der var ved at finde deres plads i det enevældige samfund. Men i 1783 er det hensigten at begrænse brugen af importvarer for alle samfundets grupper. Den økonomiske politik var stadig merkantilismen, der hvilede på den grundtanke, at samfundet burde undgå import i videst muligt omfang og samtidig søge at eksportere mest muligt. Selve materialerne måtte importeres, men det blev gang på gang indskærpet, at varerne skulle være fremstillet inden for landenes egne grænser. Når der er anvendt flertal, er der som i 1683 ment både Danmark og Norge foruden Hertugdømmerne.

Det er stadig beskedent, hvad vi kan vide om produktionen i Danmark, om selve de dansk fabrikerede stoffer og besætning i forhold til de importerede kvaliteter. Men forordningen i sig selv taler jo tydeligt om, at der må have været adgang til et ganske godt udvalg af dansk producerede varer. § 7 opremser en del betegnelser på stoffer, der viser sig at være enten af ren bomuld eller blandet af bomuld og silke. Bomuld havde været kendt i det små igennem flere hundrede år. Men den blev nu mere fremtrædende, efter at forbindelsen med Indien var blevet mere stabil. Især i England omkring Manchester voksede industrien op, og først der var spindemetoden ved at blive udviklet, så bomulden kunne tåle det stærke slid som kædegarn i de europæiske væve. Hidtil var der derfor blevet importeret bomuldsstof, som var vævet i Indien, og som i Europa fik påtrykt mønstre, før det gik ind i forbruget. I Danmark skete der netop i den periode, da forordningen blev til, en kraftig orientering imod England i handelsvæsen og i mode. Disse stoffer kan vi derfor nok opfatte som en del af denne engelske påvirkning.

Dansk sølvskospænde fra 1780-erne.

Foto af nutidig kopi: Lilbæk.

20. Jan. 1783. Og samme dato:
Samme paa Tydsk

Fr. Ang. Overdaadigheds- Indskrænking for Dan- mark, Norge og Hertug- dømmene

Gr. Ligesom Kongen Selv med Mis-
hag har bemærket og ved Undersø-
gelse end videre erfaret, at der er i
Hans Lande en Overdaadighed,
som, ved at forbruge fremmede Sa-
ger, endog langt over det nødvendi-
ge, udbringer til Fremmede Lan-
dets Formue, og, ved at forøde
Landets egne Varer, berøver os en
vigtig Deel, af hvad til Fremmede
skal sælges, saa har Han ogsaa
lagt Mærke til, at Familierne, som
dog udgøre Staten, blive ved saa-
dan Overdaadighed deels udarme-
de, deels svækkede, hvad enten dis-
se saa selv vælge en deres Kræfter
overstigende Pragt, eller og de for
en Slags Anstændighed nødes til at
følge de Rigeres Exempler. For da
at standse dette Onde, komme de
Familier til Hielp, som ønske Lin-
dring, og derved bringe en Tarve-
lighed tilbage, der kunde være nyt-
tig for Familierne, og paa saadan
Maade gavnlig for Staten, at hvad
Folk allerede ejede, kunde, saavidt
mueligt, nyttes af dem, og at ingen
god Nærings- og Arbeids-Vej der-
ved besynderlig skulde lide, bliver
følgende hermed befalet:

1. Det maa herefter ikke være no-
gen af Undersaatterne tilladt,
af Sølv eller Guld at bruge en-
ten paa dem selv eller i deres
Huse, det er, ved Selskaber, an-
det end Daaser¹, Kaarder²,
Spænder, Ærme- og Hals-
Knapper, Uhre, Etuis³, Skeer,

Knive, Gafler eller de saa kald-
te Bord-Bestik, samt Lysesta-
ger og Sukkerbøsser, Theeske-
er, Suktænger, og hvad
andet smaat kan være ved Bor-
dene, ligesom og Bønder-
Bægere⁴ og saakaldte
Tomlinger⁵: hvortil endnu kom-
mer Ringe, og hvad Fruentim-
mer bruge til Øren og om Hal-
sen, samt hvad Bondestandens
Pynt af massiv Sølv kan være,
og hvad andet til personlig
Brug inden Dørre Folk kan ha-
ve, ligesom og indtil 8 Fade til
Bordet, samt Terriner og Caffè-
Kander for dem, som nu allere-
de have saadanne, da alt andet
til Taffel- og Thee-Borde hen-
hørende Guld- og Sølv-Tøi ej
mere skal være tilladt at bru-
ges: dog maa det Sølv, som Lø-
bere og Jægere⁶ bære, fremde-
les vedblive, og glatte Sølv-
Knapper i Liberie-Klæder kan
være tilladt for dem, som sam-
me vil give. I øvrigt skal alt
fremmed Guld- og Sølv-Ar-
bejde, som herefter i de Kgl.
Lande indføres, være at confis-
quere, hvor det forefindes: da
derfra intet undtages, uden
hvad Reisende enten føre med
sig til personlig Brug eller som
virkeligt Flyttegoods lade ind-
bringe.

2. Alle Sølv- og Guld-Galoner⁷
paa nye Klæder, samt Qvaster,
og hvad Navn saadant af Guld
og Sølv paa Klæder kan have,
skal fra denne Fr.s Bekjend-
tgørelse være forbudet. Dog,
paa det ingen skal tage Skade,
kan enhver bære saadanne nu
allerede havende Klæder indtil
1. Jan. 1786. Herfra undtages

de Uniformer, som Kongen Selv befaler og bestemmer, af hvem de maae bæres, eller og allerede har befalet for visse Personer i hans virkelige Hof- og Militair-Tieneste staaende, og som ingen anden maa fordriste sig til at bære.

3. Brodeerte Klæder, være sig med Guld, Sølv eller Silke, maa ingen Mandsperson fra 1. Febr. 1783 lade sig giøre, da de kan opslide dem, de have allerede, indtil 1. Jan. 1786. Det samme gielder om Chaberaqver⁸ og Haanddækkener⁹ til Heste. Dog, for at de, som hidtil enten har beskieftiget sig eller næret sig ved Broderiet, ikke skal tabe aldeles dette Arbeide, tillades indtil videre, at Fruentimre maae bære Broderi af Silke, naar det, hver Gang et Stykke, lidet eller stort, her er blevet færdigt, efter foregaaende Be-

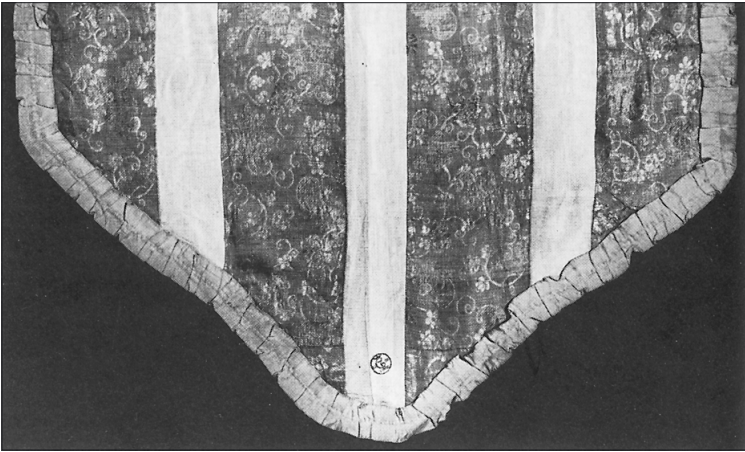
stempel

Stempel på dåbsløjert fra Ringerike i Norge. Man læser: C7 - 86 - TIL BRUG.

Dåbsløjert med stempel. Ringerike, Norge.

viisliggiørelser og behørig Attest om sammes Forfærdigelse her i Landet, bliver stemplet i Khavn paa den anordnede Halle¹⁰: men i de andre Kiøbsteder saavel som paa Landet foranstaltes saadan Stempling af vedkommende Embedsmænd, som Politiets Administration er anfortroet, da Stemplet bliver Kongens Navn i Chiffre med Aarstal og Om-skrift: Til Brug. I øvrigt tillades det Fruentimmerne indtil 1. Jan. 1786 at kunne bære de broderede Klæder, som de nu have.

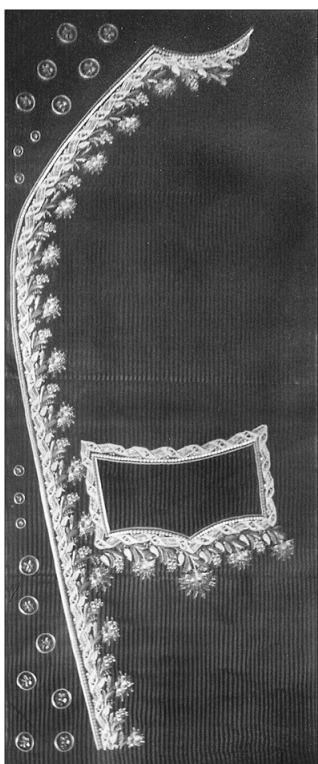

*Dåbsløjert
fra Ringerike
i Norge med
stempel nær
"spidsen".*

4. Alle Klæder og Klædesstykker af Brocade, eller hvori Guld og Sølv er indvævet, ligesom og alt hvad med fremmede Stene er indfattet, være sig ægte eller uægte, maae tilligemed ægte og uægte Perler ikke bæres eller sees paa nogen efter den 1. Jan. 1784. Dog undtages, som sædvanlig, de af kostbare Stene giorte Præsenter¹¹, hvormed Kongen og det Kgl. Huus har benaadet nogen. Fra 1. Jan. 1784 maa og al Brug ophøre af Plumager¹² og alle fremmede Kniplinger, ligesaa og alle saa kaldte Points¹³. Men lader nogen af Stene, som falde i Kongens egne Lande, noget forarbeide, skal det med Attest kunne bevises, at det virkeligen her er giort af Landets egne Stene.
5. Al ægte Forgyldning eller Forsølving saavel paa Vogne, som paa Møbler og i Husene, maa fra denne Fr.s Publication ej mere gøres, eller af nogen bestilles.
6. Alle Knapper til Mandfolk-Klæder, de befalede Uniformer alene undtagne, skal for alle herefter forarbeidede Klædestykker være enten af Tøiet, eller og her giorte Silke- og Kammeelhaars-Knapper. De gemene Bonde-Knapper maae alene beholdes.
7. Mandfolk tillades at bære til 1. Jan. 1786 hvad Klæder, som de af Silke og Fløiel nu kan have, og saadanne som de nu ere, for saavidt som 4. § det ikke indskrænker: men det skal fra bemeldte Dag af være Mandfolk forbudet at bære, og fra denne Fr.s Publication at lade giøre Kioler eller Overkioler af Silke eller Fløiel: dog maa, for vore Fabrikkers Skyld, dette Kiøn bære indenlands giorte Silke-Underklæder og Strømper, ligesom og Underfoder af Silke, men Fløiel skal aldeles herefter være Mandfolk forbudet. Saa maae og alle Silke Tørklæder, som ikke kan toes¹⁴, ej mere bæres. Men ligesom dette Forbud ej angaaer Manche-

ster¹⁵ og andre Bomuldstøier, saa strækker det sig ej heller til de saakaldte halv Silke- og Linned-, og halv Silke- og Bomulds-, samt halv Silke- og Uld-, og halv Silke- og Floret-Tøier¹⁶, hvilket alt, naar det beviisligen her er giort, maa, som tilforn, være tilladt at bæres.

8. Fra 1. Jan. 1786 bortfalder ganske al Brug af Pelsværk til Border og Stads-Klæder. Derimod til Overkioler og for Varme bruges derefter alene indenlandsk Pelsværk, og af fremmed alene

Forbroderet stykke til mandskjol ca. 1780. Kjol'en er enkeltraded og uden lukning fortil. Der er mange forbroderede knapper. Modemuseet i Louvre, Paris.

Foto: Lilbæk.

det saa kaldte Graaværk¹⁷. – Indføjjet: Ved Resol. 3. Mart. 1783 (bekiendtgjort til almindelig Efterretning i Adresse-Contoirets Efterretninger samt de Berlingske og Høpfnerske Tidender Ifølge Gen.C. Oec. Og Commerce-Collegii Brev til Khavns Magistrat 15. Mart.) er det, i Henseende til en af Buntmager-Lauget i Khavn ansøgt nærmere Bestemmelse af denne §, hvorvidt nemlig Forbudet mod Borders Brug ogsaa skulde strække sig til de med Silke-Vat, Multum¹⁸ og desligeste forede Kaaber, befalet: At det ikkun er paa Stads-Klæder at Pelsværk til Border skal være forbudet, men paa Overkioler samt alle Slags Pelser og forede Kaaber, som bæres for Varmes Skyld, maae fremdeles, som forhen, Border af indenlandsk Pelsværk bruges.

9. Tienere ved Kgl. Embedsmænd og andre maae fra 1. Jan. 1786 af Silke intet bære uden Haarpunge¹⁹, Pidske²⁰, Halsbaand og Strømper. Tienestepiger fra samme Tid heller ikke af Silke, undtagen Kaaber og en sort Silke-Kiole.
10. Fra 1. Jan. 1786 maae paa Fruentimmer-Klæder ikke bæres andre Garniturer²¹ end af Tøiet, eller naar de ikke ere deraf, da ej til høiere Priis end 16 Rdlr. Ligesom og fra 1. Febr. 1783 alle Garneringer, der af nye giøres, skal være efter hvad derom her er fastsat. Alle italienske og andre Blomster, saavidt de ej her beviisligen ere giorte, skal fra 1. Jan. 1786 ganske være forbudne at bæres,

ligesom ingen nye fra nu af mere maae indføres: og ej heller fra nu af Folio²² paa nye Klæder, som bestilles, eller paa nogen anden Maade at bæres, herefter vorde anvendt.

11. Tienestepiger maae ikke bære paa Hovedet Sætter²³, som have kostet mere end 1 Rdlr. til 9 Mk., deres Bryllupsdag undtagen, og heller ikke have Ørenringe.
12. Hver Tiener, som overbevises om, at lade sig af en Friseur frisere, skal i Mulct for hver Gang betale 4 Rdlr.
13. Alle Stue-Betræk af Silketøier, ligesom og alle Vindues-Gardiner af Silke, forbydes aldeles herefter at lade giøre.
14. De allerede giorte Forbud igientages, og følgende Poster forbydes aldeles herefter at maa indføres i de Kgl. Lande: a) Alle Meubler, af hvad Navn de ere, hvorunder ogsaa alle Gulv-Dækkener²⁴ henhøre. b) Vogne af alle Arter som og Heste-Geschirrer²⁵ c) Alle fuldstændiggjorte smaa og store Uhrer. d) Alt fremmed Glas, Porcelain og Fajance: hvorfra Speile indtil videre undtages: dog forbeholdes det Ostindiske Compagnie²⁶ ligesom og Canal-Compagniet²⁷ de dem octrojerede²⁸ Rettigheder, ligesom under dette Forbud ej heller forstaaes det, som Reisende enten til personlig Brug medbringe eller som virkelig Flytte-Gods lade indføre.
15. Saavel for at indskrænke Overdaadighed, som for at lette Undersaatternes Udgifter, befales end videre følgende:

- a) Til Middag maa herefter ingen ved Giestebudde give mere, end 8 Retter, smaa og store Fade iberegne, og dertil, foruden Salater og hvad dertil regnes af indenlandsk, høist 4 Sorter Desert-Sager, foruden her voxne²⁹ Frugter, saa at alle fremmede Confecturer, saavel vaade som tørre, bortfalde.
- b) Til Aften maa ingen Undersaat give mere end 6 Retter, smaa og store Fade iberegne, og foruden Salater høist 2 Sorter Desert-Sager med her voxne Frugter.
- c) Til Bordet og ellers maae ej gives ved Giestebudde andre end den egentligen saa kaldte hvide fransk Viin og fransk Rød-Viin, samt Malaga- og Madera-Viin: hvorimod andre fine Vine og Liqueurer samt gammel fransk Viin og fremmed Øl forbydes: men Punsch³⁰ kan gives til hvem det forlanger.
- d) Til Bryllupper og andre dermed lige Høitideligheder maae gives to Fade og to Sorter Desert-Sager mere, end ved sædvanlige Giestebudde. Endeligen maae fra 1. Oct. 1783 ingen fremmede Madvarer og ingen fremmede tillavede Spiser, hvortil her i Landet Hoved-Ingredientserne haves, enten gives ved Giestebudde, eller falholdes³¹, og til den Ende averteres i Aviserne. Dog, da herunder ikke forstaaes fremmede til Mad fornødne og brugelige Ingredientser,

*I løbet af 1770-årene blev damefrisurerne bredere; men var overdådigt pyntede som førhen. Arveprinsesse Sophie Frederikke gift 1774 med arveprins Frederik. Maleri af Jens Juel ca. 1785. Rosenborg.
Kilde: Ellen Andersen, 1977, side 116.*

skal det ved en Placat, som Gen. C. Oec. Og Commerce-Collegium haver at bekiendtgjøre, nærmere bestemmes, hvad som skal agtes at være forbudet. Saa maae og herefter alene de Vine, som i den foregaaende Artikel ere tilladte, i Viin- og Værtshuse fra 1. Jan. 1784 skiænkes og falholdes, ligesom og i Aviserne avertes. Det samme gielder om fremmede Øl-Sorter, hvilke

hverken maae skienkes, falholdes eller i Aviserne avertes fra 1. Oct. 1783. I øvrigt vil Kongen med Velbehag ansee, at Undersaatterne, for at nytte hvad de nu eie, bruge det indtil de fastsatte Tider, ligesom og at de siden efter endog indskrænke sig under, hvad her saavel i Henseende til Spise og Drikke er tilladt, som og i Henseende til alle andre ovenopregnede Poster.

Paa det denne Anordning kan efter dens Publication blive ved at være til Undersaatternes Bedste i en bestandig Erindring til Efterlevelse, skal den aarligen i alle Kiøbsteder i de Kgl. Riger og Lande oplæses af alle Prædikestole første Søndag efter Nytaar og første Søndag i Julii Maaned. Da Kongen har den Tillid til Sine Undersaatter, at de, skiønnende deres eget Gavn, skal selv glæde sig ved denne Tarveligheds Forskrift og vaage derover, saa vil Han ikke ved Politie- eller andre Tvangs-Midler nu for det første see dets Iværksættelse befordret.

Noter:

1. Dåser, sandsynligvis til tobak.
2. Kårde var i 1770-årene ved at blive umoderne, men havde indtil da været en almindelig del af det personlige tilbehør. I luksusforordningen fra 1683 punkt 17 var der tilstræbt en begrænsning, men åbenbart uden tilstrækkelig virkning. I Danske Lov 1683 2-1-2 forbydes det præster at bære kårde eller andre våben. Især efter 1750-årene blev spadserestok moderne.
3. Etui: Beholder især af fint materiale og til finere udstyr. Bordbestik bestod af et etui med et samlet sæt af skeer, gafler og knive til bordbrug. På forordningens tid var det ved at blive almindeligt i stedet for, at man tidligere hver især havde medbragt sin personlige kniv, ske og gaffel.
4. Blandt bønder var det endnu almindeligt at drikke af bægre af sølv eller af træ.
5. Tomling: Tumling er et drikkebæger af en lav, buttet form med hvælvet bund, så det kan vippe, men ikke vælte.
6. Løbere og jægere: Liberiklædte herskabstjenere, jægeren fortrinsvis for husherren.
7. Galoner: Svært bånd med eller uden indvævet guld- eller sølvtråd, possementarbejde, der bruges til besætning på beklædning og til dekoration på møbler. Sammenlign forordningen fra 1683, hvor galoner er forbeholdt de fornemste rangklasser. Med denne bestemmelse fra 1783 bliver galoner i stedet forbeholdt militære og civile uniformer.
8. Chaberaque eller skaberak: Et sadeldækken til en paradehest.
9. Hånddækken: Et let dækken, der lægges over en opsadlet ridehest.
10. Halle var en institution, der gennem en kommission kontrollerer tekstilproduktion. I 1727 blev den militære hallekommission oprettet til at godkende klæde fra den militære klædefabrik. I 1820erne blev der også oprettet haller til at kontrollere længde og kvalitet på det lærred, bønderne tilvirkede som husflid til salg på markeder. Siden 1200-årene har importeret klæde været mærket med blyplomber efter produktionsstedet som garanti for kvalitet. I Danmark hænger mærkningen sammen med den fabriksdrift, som kom i gang i 1700-årene.
11. Præsente: Gave – det kunne være en fornem hædersgave at modtage kongens miniatureportræt, indrammet af diamanter.

12. Plumage: Besætning af eksotiske fjer på hovedtøj.
13. Points: Mønsterdetalje i kniplinger eller broderier.
14. Toes: Vaskes.
15. Manchester: Tykt bomuldsfløj, der oprindeligt blev tilvirket i byen Manchester, senere også i København.
16. Floret: Vævet af affald af silkekoker, men kan også være et fint, meget løstvævet hør- eller bomuldsstof.
17. Gråværk: Pels af hjemlige vilde dyr, især ræv.
18. Multum: Uldent stof der er kradset op på den ene eller på begge sider, så det har luv.
19. Hårpunge blev brugt til at samle herrers lange hår i nakken. Det hørte især til parykmoden i første del af 1700-årene, men fortsatte også til frisering af naturligt hår.
20. Pisk: Der menes sandsynligvis, at nakkehåret er ombundet med silkebånd til en stiv piskefrisur. Ligesom hårpungen hørte det oprindeligt til parykmoden, men holdt sig til naturligt hår.
21. Garniture: Besætning.
22. Folio: Besætning af tyndt udhamret metal.
23. Sæt: Et hovedtøj til fornemme damer. Det bestod af kniplinger monteret på metalbøjler og blev moderne fra 1690-årene, kaldt fontange. I løbet af 1700-årene blev det mere udbredt blandt gifte kvinder.
24. Gulv-Dækken: Gulvtæppe.
25. Heste-Geschirr: Seletøj.
26. Det Ostindiske Compagnie blev oprettet under Christian 4. i 1616, men fik kun en kort periode. I 1670 blev det genskabt, da der blev opnået fast forbindelse med Trankebar.
27. Canalcompagniet med det fulde navn Det kongelige danske, norske, slesvigske og holstenske forenede Handels- og Kanalkompagni blev etableret i 1782 med henblik på at udnytte de gunstige konjunkturer for neutral handel og søfart under Den amerikanske Uafhængighedskrig; men det evnede ikke at omstille virksomheden til fredstid og blev indstillet i løbet af 1780-årene. Se: Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, stikord: "handelskompagnier" af Erik Gøbel.
28. Octrojeret: Oktroj er et handelsprivilegium, der tildeles et firma imod, at dette stiller visse garantier.
29. Her voxne: – som er vokset her i landet.
30. Punsch: Alkoholrig og sød drik af eksotisk frugt tilsat sukker.
31. Falholdes: Sælges.

Litteratur:

- Andersen, Ellen: *Moden i 1700-årene*, Danske Dragter, Nationalmuseet København 1977.
- Cock-Clausen, Ingeborg: "Foreløbige erfaringer ved bestemmelse af trykte tekstiler", i *Arv og Eje*, Dansk Kulturhistorisk Museumsforening 1973, side 5-34.
- Cock-Clausen, Ingeborg: *Tekstilprøver fra danske arkiver og museer 1750-1975*, København 1987.
- *Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, bind 1-2*, red. Erik Aistrup og Poul Erik Olsen, Dansk Historisk Fællesforening København 1991.
- Fischer, Birthe Karin: *Uld og Linnedfarvning i Danmark 1720-1830*, København 1983.
- Jørgensen, J. O. Bro: *Industriens Historie i Danmark 1730-1820*, København [1943] Viborg 1975.

- Anne Kjellberg i Norsk Folkemuseums årbog *By og Bygd 1986*, side 195–205.
- Lorenzen, Erna: *Folks tøj i og omkring Århus ca. 1675–ca. 1850*, Århus 1975.
- *Ordbog over det danske Sprog*, udgivet af Det Danske Sprog- og Littera-

turselskab, København [1919 ff.] 1981 ff.

- *Smykket i dansk eje*, Udstilling Det danske Kunstindustrimuseum 23. Marts – 18. April 1960, København 1960, red. Erik Lassen og Erik Zahle.

Hanne Frøsig Dalgaard

En major ...

I TENENs forårsnummer 1999 læste vi om en “kaptajn”. Her kommer der noget om en “major”. Hvor kommer disse navne mon fra?

Når et broderimønster skal overføres på et stykke stof, kan det gøres på følgende måde: Mønsteret tegnes på kalkepapir og linierne perforeres med en nål. Papiret lægges ovenpå stoffet, hvor mønsteret skal overføres, og ved hjælp af majoren smøres et farvestof på papiret og gnides gennem hullerne.

En major laves af et stykke tykt filt på ca. 10 × 50 cm, som rulles fast sammen til en cylinder og lukkes med knappenåle.

Den ene ende af majoren bruges til blå farve til overføring på lyse stoffer, den anden ende til hvid farve til overføring på mørke stoffer.

Metoden var endnu almindelig, da jeg sidst i 60-erne gik på Haandarbejdets Fremmes Skole.

Der var afsat 2 timer om ugen til at lære teknikken, og vi skulle bevise, at vi beherskede den, før vi kunne gå hjem kl. 2 om onsdagen - dengang var der nemlig orden på tingene!

Jytte Harboesgaard

Omtale af udstilling:

Das Bauhaus webt – die Textilwerkstatt am Bauhaus Ein Projekt der Bauhaus-Sammlungen in Weimar – Dessau – Berlin

Hører man om Bauhaus-skolen tænker man i første række på de kendte arkitekter – Walter Gropius og Mies van der Rohe – samt kunstnere med stort K som Klee og Kandinsky. Formålet var dog ikke alene at skabe ny arkitektur, men et “Gesamtkunstwerk” omfattende alle kunstarter og ikke mindst kunsthåndværk, herunder tekstiler.

Mange udstillinger har været vist om dette vigtige projekt, der grundlagdes i Weimar 1919, fra 1925 udfoldede sig i Dessau og i 1933 blev opløst af nazisterne,

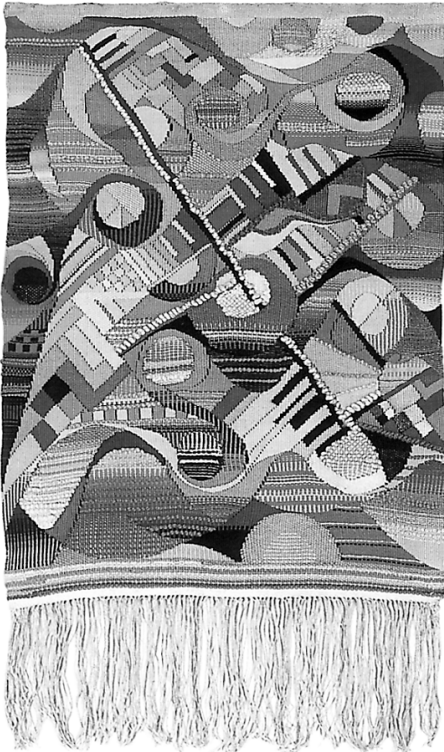
hvorefter en del af kunstnerne flygtede til USA. Adskillige publikationer er det også blevet til, men det var først i 1987 Magdalena Drostes bog om Gunta Stölzl kom: *Weberei am Bauhaus und aus eigener Werkstatt*. Stölzl var 1925–31 leder af væveværkstedet og satte sit stærke præg på resultaterne, så det var af væsentlig betydning at få denne periode belyst.

Nu er der imidlertid skabt en stor udstilling om væveværkstedet gennem hele perioden med et omfattende, veldokumenteret og fint illustreret katalog, baseret på arkiverne i Berlin, Dessau og Weimar. I denne sommer vist udstillingen på Nederlands Textielmuseum i Tilburg, og nu kan den ses i Weimar. Det er sidste station på rundrejsen, og den har kun været vist det ene sted udenfor Tyskland.

Det er en enestående mulighed for at stifte bekendtskab med den kunstart de kvindelige elever blev henvist til. De havde jo naturlige evner for disse bløde materialer, og derfor så man stort på deres eventuelle ønsker om at arbejde i hårde materialer som træ, glas og metal. Også kvindepolitisk og kvindehistorisk er kataloget en vigtig manifestation og dokumentation.

I “Kunstsammlungen zu Weimar” – årets europæiske kulturby – indtil 5. december 1999.

Lone de Hemmer Egeberg

Hedwig Jungnik: Gobelinen.
125 × 90 cm, 1921/23.

Østerlens folkedragter

Vores sidste sommerferieudflugt gik til Gråbrødreklostret i Ystad, hvor der er en flot udstilling af folkedragter fra det sydøstlige Skåne.

Det var i første omgang dragter fra det sydøstlige Skåne, som Artur Hazelius interesserede sig for, da han på den tid lagde grunden til det, som skulle blive Nordiska Mu-

seet i Stockholm med genstande fra både Sverige og Norge. Hazelius fik hjælp af rektor og museumsmanden Niels Gustav Bruzelius fra Ystad.

Udstillingen er opdelt i tableauer, der omhandler bryllup, barsel, død og arbejde. Her vil vi blot give et par smagsprøver:

I bryllupssceneriet vises, hvordan man anstrengte sig til det yderste for

at vise "sin status". De klæder, der blev anskaffet til brylluppet, udgjorde for de fleste festtøjet lang tid fremover – måske resten af livet. Visse dragtdele gik ligefrem i arv fra mor til datter. Havde man råd til det, blev der anskaffet dyrebare købestoffer og tilbehør som silke, sølv og metal-

kniplinger. Brudekjolens dragtsølv var så overdådigt, at kun et samtidigt foto gør, at man tør tro på det.

Angående barnefødsel fortælles det, at "hjælpekvinderne" blev hidkaldt for, at de skulle se, at alt gik rigtigt til. Det nyfødte barn blev svøbt i bleer, svøb og liste. Indtil barnet var døbt, blev det betragtet som "et stykke råt kød", der var let tilgængeligt for onde magter, hvorfor man sørgede for at fx salmebogen var at finde i vuggen, så barnet ikke blev forbyttet.

Der er forklaring til alle tableauerne – på svensk naturligtvis. Et ord drillede os lidt: Der stod, at man skulle lægge mærke til fläck-

kjortelen.

Fläck

mente vi betød plet; men vi kunne ikke finde nogle pletter!

En henvendelse hos opsynet blev forstående modtaget; men gav ikke umiddelbart nogen løsning.

Ved mere systematisk at gå tableaurnes tekst efter, ræsonnerede vi, at

det måtte være det danske ord flækket i betydningen delt, det drejede sig om. En svensk fläckekjortel er faktisk et "forklæde til at have bagpå".

På Amager kaldes et sådant skørt en venneke.

Efterskrift:

Et åbent skørt til at tage bagpå er brugt langt op i tiden på Amager og kaldes her en venneke.

Kilde: Ellen Andersen. Danske bønders klædedragt.

Vi følte os nok lidt dumme bagefter, for netop udstillingsbogen redegør for brugen af fläckekjortel, som bruges yderst og over de andre skørter; men under forklædet, som altså dækker åbningen foran. I Østerlen har denne slags skørter også været med fastsyet liv – altså en slags spencer. Skørtet er ofte rødt og plisséret.

Den velkendte svenske videnskabsmand Carl von Linné kom på sin skånske rejse til Østerlen i 1749. Han har i sin skitsebog lavet en noget mærkelig tegning, hvor en kone i sorg har taget en fläckekjortel på ovenover hovedtøjet. Der kendes ikke andre kilder til den skik, så måske er der nogle, som har lavet "lidt sjov med videnskaben!"

Udstillingen i Ystad varer året ud. Der er en fin udstillingsbog med mange farvebilleder. Det er derfra, vi bringer denne artikels illustrationer.

Vibeke og Frits Lilbæk

TENENs tur til Frederiksborg Slot den 28. 8. 1999

Helle Thordur Hansen fortæller.

Helle Thordur Hansen bød os velkommen i sit lille konserveringsværksted. Hun fortalte os om sit arbejde og om kaminskærmen, som hun arbejder på nu. Efter at være blevet spurgt fortalte hun os om det legat, hun har modtaget, og som gør hende i stand til at tage Alexander-tapeterne, tre store franske gobeliner fra 1682, til Mecheln i Belgien til vask og så til re-

staurering i Gammel Dok. Hun har store planer om det for det næste år, og det vil være interessant at høre om resultaterne.

Helle overlod scenen til Lise Warburg, som på sin egen begejstrede og humoristiske måde fortalte om de mange diskussioner mellem arkitekt Ferdinand Meldahl, som var leder af genopbygningen af slottet efter branden i 1859, og værnerne Johanne Bindsbøll, Kristiane Konstantin Hansen og Louise Dahlerup. Disse var de tre dygtige gobelinvævere, som arbejdede med at genskabe de fornemme tapeter af Kalmarkrigen og af Christian den 4.s kroning, som hænger i Riddersalen. Det var en gruppe kun bestående af kvinder, som arbejdede fra 1900 til 1928 med gobelinerne.

Lise lærte os om de imiterede gobeliner, malet af N. C. Overgaard og hans elever fra Kunstakademiet på et bestemt stof vævet i Wien, så de præcis ligner gobeliner. Da det senere blev besluttet, at der i stedet skulle væves tæpper til salen, blev det klart, at de malede ikke kunne bruges til kartoner, men der måtte fremstilles rigtige kartoner tegnet op på papir.

Videre gik vi ind i det tilstødende magasin, hvor vi så dels en prøve på imiteret gobelin i alle dens stærke og klare farver. Ved siden af lå papirkartonen, så vi kunne sammenligne dem. Så kom Helle med den prøvevævning, som er omtalt i TENEN forrige nummer, nr. 10/1 side 31, udført af Louise Dahlerup og Betty Månsson i 1900. Kontrasten mellem de bløde flydende far-

*Lise Warburg
demonstrerer.*

ver på prøvestykket og imitationen med de stærke, hårde farver var spændende.

Derfra gik vi til Riddersalen, hvor de færdige gobeliner hænger. Igen hjalp Helle og Lise os med at sammenligne prøvevævningen med det færdige resultat. Efter så meget diskussion om garn etc. var det en stor skuffelse at se de på grund af dagslyset stærkt falmede tapeter i vinduesnicjerne. Meget mere spændende var det at se musiktapeterne under musikanterstolen, tegnet af N. C. Overgaard i 1881 og vævet i 1907 af syv vævere. De brugte 2/2 teknik. Hachure er undladt, og farverne glider ind i hinanden, næsten som på et fotografi eller maleri. Tapeterne var i gulvhøjde, så man næsten kunne føle, at man kunne gå lige ind og deltage

i konversationen, især efter at Lise fortalte os, at personerne i portræterne var de medvirkende arkitekter og slotsansatte i den periode, genopbygningen foregik.

Så tog vagten tapeterne til side, og vi kunne se døråbningen beklædt med skønne gobeliner i en sand Christian den 4. stil – men til vores store forbløffelse blev vi gjort opmærksom på, at dette var imitationer.

Efter det mistede vi noget af koncentrationen om Kalmarkrigen og Kroningen, der er ret så højt placeret, så man ikke har den umiddelbare synsvinkel.

Der er vers under alle de store gobeliner, på dansk. Digteren er ukendt. Men på de oprindelige tapeter har tilsvarende vers været på tysk. Efter 1864 kunne det ikke ac-

Søren Selch Laursen viser rundt.

cepteres. Derfor blev vævningerne planlagt med tomme felter til tekst, og de er senere blevet tilføjet, nogle vævet, andre broderet.

Efter frokost i det gamle Rende-læggerhus tog slotsgartner Søren Selch Laursen os med på en meget informativ tur i den nu genskabte barokhave, færdig i 1996. Han fortalte os om J. C. Kriegers barokhave i Frederik den 4.s tid i 1720-erne, med en central kaskade, som løb igennem de tre nederste smukke terrasser. Man havde fundet ruinerne af den originale kaskade og det at finde ud af, hvordan det hele hørte sammen, var lidt af et detektivarbejde. Monogrammerne i havens broderierparterre lavede Krieger efter broderimønster, i dag er

de lavet på computer. Blomsterne, buskene og træerne er af samme slags, som der altid har vokset i haven. Frederiksborg Slots barokhave er en rigtig historisk have, lavet med moderne know-how.

Sørens små historier og kommentarer fik os alle i godt humør efter en lang, afvekslende og interessant dag.

*Jean Bonfils
foto: Vibeke Lilbæk*

Henvisninger:

- Bligaard, Mette: Frederiksborgmuseets gobelinvæveri, *Carlsbergfondet, Årsskrift 1980*, side 96–103. Heri videre henvisninger.
- Billedvævninger i Europa, Internet: www.gobelin.dk

Tillykke Skals!

Det er en institution i dansk håndarbejdsundervisning, som fylder 40 år den 1. november. Skals Håndarbejdsskoles jubilæum markeres i forbindelse med Håndarbejdets Dag, torsdag den 4. november.

I 1959 købte Gunnild Gårdsdal en ældre skolebygning på Højskolebakken, og lagde dermed grunden til en succeshistorie. Gennem mere end 30 år var hun en både myndig og kyndig leder af denne skole, hvortil der altid var lange ventelister.

Mange, der i dag arbejder professionelt med tekstiler, har på et eller andet tidspunkt i uddannelsen lagt deres vej forbi Skals. Men endnu flere har fået værdifulde redskaber til at kunne fremstille tekstiler til eget brug eller sætte et personligt præg på de nære omgivelser. Det sidste kunne man også kalde almen dannelse, personlig udvikling eller folkeoplysning. Begreber, som desværre har fået svært ved at vinde genklang i et samfund, der lægger vægt på effektivitet og den hurtigste vej gennem uddannelsessystemet.

Jeg var selv elev på Skals Håndarbejdsskole i 1977-78, og jeg ser tilbage på tiden med glæde. Hvad jeg har lært om broderi, har jeg således lært af Gunnild Gårdsdal. Og hvad jeg ikke har lært af hende, har jeg lært mig selv. Det siger noget væsentligt om undervisningen – nemlig at den på et tidligt tidspunkt frigør eleven til at kunne selv.

Man kan dog ikke komme uden om, at der dengang herskede et vist "smagstyranni" på skolen, noget

der for de mere usikre elever kunne være en plage. Måske bed "den gode smag" ikke på mig – den er jo også, ifølge Poul Henningsen, dårlig!

Men jeg var ung og modtagelig, og der var meget andet, der bed på mig. Eksempelvis købte jeg min væv, da jeg var på Skals Håndarbejdsskole. Væven har jeg stadig, selvom den nok må betegnes som en hobbyvæv.

Den er i årenes løb brugt flittigt, og den har fået slidmærker, men jeg kunne ikke drømme om at skifte den ud til en mere professionel væv – også selvom jeg tit har ærgret mig over, at jeg ikke købte den 10 cm bredere!

I min hverdag er Skals langt borte, men tænker jeg over det, er der alligevel mange af trådene i min tilværelse, der kan føres tilbage til Skals.

Jo, der er god grund til at ønske skolen, Mette Lise Røssing og lærerkollegiet tillykke på den runde dag.

Susanne Nielsen

BØGER

At anmelde bøger kan være en blandet fornøjelse – men, det kan også være en *rigtig* fornøjelse. De fire titler, som skal omtales i det følgende, har været en fornøjelse at læse og efterfølgende at anmelde og anbefale til TENENs læsere.

Om de tre første bøger kan man sige, at de tilsammen fortæller noget meget væsentligt om vævningens historie i Danmark, og er man i den situation, at man som studerende på håndarbejdsseminarium eller designskole står for at skulle grundlægge en bogsamling om vævning, kan man meget passende begynde med at købe disse tre titler.

Susanne Nielsen

Boganmeldelse:

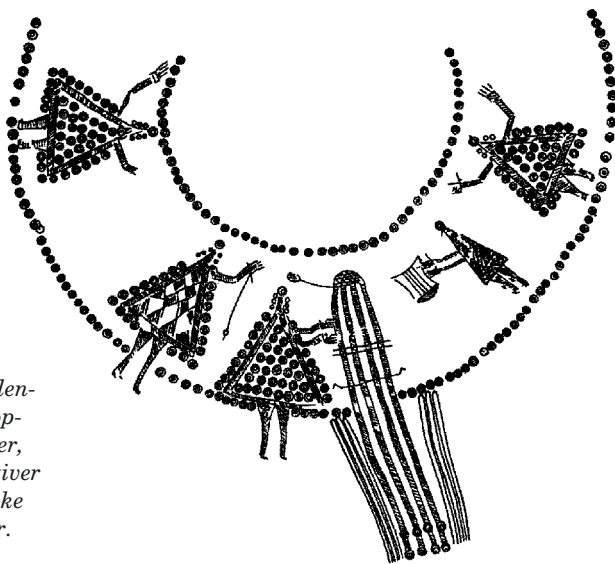
Karen–Hanne Stærmosen Nielsen: *Kirkes Væv. Opstadvævens historie og nutidige brug*. 158 sider, illustreret. Er udgivet af Historisk–Arkæologisk Forsøgscenter i Lejre. Bogen kan bestilles på tlf. 46 48 08 78. Pris 145 kr. + forsendelsen.

Det er sjældent at tekstilredskabs historie beskrives indgående, men nu er der om opstadvæven

kommet en bogudgivelse, som er værd at lægge mærke til. Siden 1964 har man på Forsøgscentret i Lejre eksperimenteret med opstadvæven samt rekonstruktioner af tekstiler på samme væv. Det er erfaringerne med disse forsøg samt arkæologisk materiale som fremlægges i denne bog.

Forfatteren indleder med en instruktion i bygning af en opstad-

Motiv på en ungarsk urne fra Ödenburg. Der er en dybt nedsænket opstadvæv omgivet af væver, spinder, danser og musikanter. Trekantmotiver er typisk for den centraleuropæiske tidlige jernalders Hallstattkultur.

væv samt en efterfølgende grundig vejledning i hvorledes trenden fremstilles (med et såkaldt opsætningsbånd), væven sættes op, samt hvordan der væves på den. At indlede bogen på den måde, er i virkeligheden genialt, for nu er hele terminologien blevet kortlagt for læseren, som efterfølgende kan kaste sig over de historiske kapitler uden besvær!

Bogen beskriver de mange forskellige typer væevvægte, som arkæologiske fund har bragt for dagen, og efterfølgende behandles opstadvæven i tid og rum. Et meget stort billedmateriale, bl.a. græske vasebilleder, inddrages, og fundet af den grønlandske væv fra 1200-årene (omtalt i artiklen "Fremstilling af et uldsejl", TENEN nr. 1 sommer 1999) beskrives naturligvis også.

Opstadvæven har udgjort en levende tradition helt op i nutiden, og så sent som i 1950-erne kunne den norske kunsthistoriker dr. phil. Marta Hoffmann studere opstadvæven i brug hos samerne samt på øen Stord syd for Bergen.

Opstadvæven betegnes undertiden fejlagtigt som oldtidens væv,

men den var altså ikke enerådende, hvilket Margrethe Hald også pointerede, idet en række af de jordfundne tekstiler hun studerede, havde en opsætningskant, som forbindes med rundvæven.

Karen-Hanne Stærmosse Nielsen har valgt at typeinddele de lavteknologiske væve efter hvilke principper trenden fremstilles, fastgøres og efterfølgende fungerer i væven. Opstadvæven karakteriseres med trenden i to lag og tynget af væevvægte. I den tobommede væv kan trenden ligge i et lag, eller den kan ligge i spiral – altså rundvævning. Alle tre principper har eksisteret sideløbende, og har været egnet til løsning af forskellige opgaver. I en global sammenhæng har de forskellige vævetyper dog haft skiftende udbredelse. I forordet skriver forfatteren, at bogen er tænkt som opslagsbog for tekstilforskere og studerende, bl.a. for at afhjælpe fejlfortolkning af etno-arkæologiens forskellige vævetyper. Men jeg vil håbe, at denne fremragende bog får langt større udbredelse – den bør stå i enhver vævers bogreol.

Susanne Nielsen

Boganmeldelse:

Georg Jensen Damask – gennem et kvart årtusinde. 164 sider, illustreret. Udgivet af Georg Jensen Damask, men distribueres via boghandel. Pris 295 kr.

Gennem mange år har Damaskværveriets brochurer omfattet glimt af Vonsildvævernes historie, og det har været med til at vække min

nysgerrighed – jeg ville gerne vide mere om disse Vonsildvævere. Med den aktuelle bogudgivelse kortlægges historien, og det er spændende læsning. Poul Dedenroth-Schou skriver om slægten – fra 1700-tallets Andreas til Bent Georg, hvis 50-års jubilæum markeredes for et par år siden. Kvalitet har altid kendetegnet denne væverslægt,

som løbende har fornyet sig, men samtidig holdt fast i det gamle. Filosofien udtrykkes af Bent Georg Jensen, der på bogens sidste side citeres for følgende udsagn: Fortiden er fremtidens forudsætning. Et udsagn som anmelderen varmt kan tilslutte sig!

Bogens anden halvdel er skrevet af Charlotte Paludan, der indleder med at skrive om vævning, teknik og kvaliteter, hvorefter hun beskriver og analyserer en lang række mønstre fra 1800-tallets sidste del til 1990-ernes design.

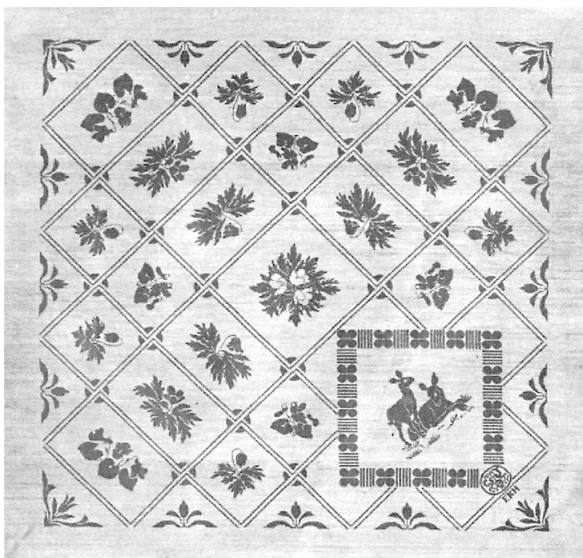
Samarbejdet med kunstnere og designere indledtes allerede i 1920'erne, hvor Henrik Georg Jensen fik tegnet mønstre af Niels Skovgaard, Elise Konstantin-Hansen og Knud V. Engelhardt. Sidstnævnte tegnede væveriets bomærke i 1928.

Væveriets ældste mønstre kan især føres tilbage til tyske mønsterbøger, men ellers var Copyright og

Mønsterbeskyttelse et ukendt fænomen, og virksomhederne kopierede rask væk fra hinanden. Således beskriver Charlotte Paludan et egebladmønster, som Køng Fabrik også fremstillede. Bent Georg Jensen har selv tegnet en lang række af væveriets mønstre, men han har også fortsat og styrket kunstnersamarbejdet. Blandt virksomhedens mange tilknyttede kan nævnes John Becker, Bodil Bødtker-Næss, Kim Naver og Jette Navers. Charlotte Paludans gennemgang af mønstre er ikke en minutøs registrering af samtlige mønstre, men snarere et udvalg, der fortæller i hvilken retning væveriet har udviklet sig.

Under denne mønstergennemgang gjorde jeg for øvrigt en interessant opdagelse. Drejl nr. 60 – der var noget velkendt ved mønstret. Sidste sommer købte jeg i en genbrugsforretning en dug i eksklusiv hørkvalitet med dette møn-

Serviet til Skovdugen, tegnet af Elise Konstantin-Hansen ca. 1928–30.

ster. Håndvævet – det kunne jeg se på ægkanten. Pris, 50 kr. Nogle måneder senere fandt jeg en dug magen til i en anden genbrugsforretning på Nordfyn. I forretningen spurgte jeg, om man kendte noget til dugens oprindelse. Min antagelse var, at dugen kunne være vævet hos N.P. Hansen og Sønner, der havde væveri på Nordfyn frem til 1954. I forretningen kendte man godt væveriet, men om dugen skulle være derfra – ja, det turde man ikke sige. Og en dug uden signatur kan i princippet være vævet hvor som helst. Under alle omstændigheder er jeg i besiddelse af en smuk hørdug med nøjagtig samme mønster som Drejl nr. 60. Mon jeg virkelig er den lykkelige ejer af en Georg Jensen dug fra Vonsildtiden? Det var et sidespring, men andre læsere vil måske gøre tilsvarende opdagelser.

Bogen afsluttes med en række biografier af de kunstnere, som har

tegnet mønstre for væveriet. Disse kunstnere er igen udvalgt på grundlag af væsentlighedskriterier.

Bogen har et virkelig spændende billedmateriale – især i den historiske del. Men generelt er jeg ikke særlig begejstret for fotografierne af de nyeste mønstre. Disse fotografier har været anvendt i væveriets brochurer, men i en bogudgivelse virker de for pynkede og for iscenesatte. Eksempelvis Grethe Sørensens dug, Løv fra 1992 omgivet af blå lampe, blå Arne Jacobsen stol, blå persienser, blå væg – det er svært at få øje på dugens kvaliteter. Ligeså drukner Kim Navers dug i fiskegrej og udenomsværker.

Men ser man bort fra det, står man med en bog, der fortæller tekstilhistorie på en interessant og vedkommende måde.

Susanne Nielsen

Boganmeldelse:

Lisbeth Tolstrup, Anette Ørom, Annette Graae: *Tekstilkunst i Danmark 1988–98*. 188 sider, illustreret. Borgens Forlag. Pris 350 kr.

Denne bog med 131 kunstnerbiografier må ses som en opfølgning på bogen *Tekstilkunst i Danmark 1960–87*, som præsenterede tekstilkunstnerne organiseret i Billedkunstnernes Forbund. Forfatterne til denne nye udgivelse lægger vægt på de tekstile udtryks mangfoldighed, og ønsker at se bort fra tilhørsforhold til bestemte grupperinger. Og det er sådan set både en

styrke og en svaghed – men mere om dette senere.

I indledningskapitlet, *Tekstilretræte* eller fugl Fønix på vej, giver Lisbeth Tolstrup en personlig vurdering af det forløbne 10-år, hvor efter bogen veksler mellem kunstnerbiografier og udvalgte værker fra 10-året, da ikke alle kunstnere er repræsenteret med et arbejde i bogen. Denne udvælgelse af værker er på kompetent vis forestået af Jane Balsgaard og giver et godt billede af den mangfoldighed, der præger den hjemlige scene. Men når det kommer til biografierne, er der

alligevel folk jeg savner. OCTO har op gennem 90-erne skabt nogle markante udstillinger med stor gennemslagskraft. De enkelte grupped medlemmer har også været meget aktive i andre sammenhænge, alligevel kan jeg kun finde en enkelt fra OCTO repræsenteret, nemlig Kirsten Nissen.

Man kan også spørge om papirkunstnere er tekstilkunstnere, blot fordi disse engang har taget en uddannelse inden for tekstil, men i øvrigt forlængst har forladt det tekstile materiale. Ovenstående er

Grete Brodersen: *En i en Række* 1996.

eksempler på spørgsmål der dukker op, idet det altså ikke er uproblematisk at udvælge kunstnerne på grundlag af et skøn.

Mod forventning er tekstilhistorien også tilgodeset, da Ingeborg Cock-Clausen skriver om tekstilerne i bryllupssalen på Københavns Rådhus. Pointen i hendes artikel er, at disse tekstiler repræsenterer to forskellige epoker, hvor billedvævningen efter Joakim Skovgaards karton repræsenterer det tilbageskuende, mens portierer og gulvtæpper ved Kåre Klint og Gerda Henning repræsenterer det fremadskuende. Interessant er det, at datiden (1930-erne) mest havde blik for Skovgaards udsmykning.

Bodil Wieth-Knudsen indkredser fænomenet folkelig tekstilkunst og konkluderer bl.a., at det folkelige altid defineres af andre end "folkekunstnerne" selv. Eksempler på det 20. århundredes folkekunst kan være broderier af den type, som mange af TENENs læsere vil huske fra Færgegårdens særudstilling om Broderimagasin Jøns i 1996. Bodil Wieth-Knudsens artikel er tankevækkende, men alligevel en fremmed fugl i en bog, der lægger vægt på tekstilkunst med stort K. Tekstilkunst i Danmark 1988-98 fortæller noget væsentligt om perioden, men den fortæller langt fra alt – der er dog ingen tvivl om, at bogen vil blive både brugt og diskuteret. Afslutningsvis mener jeg, at forlaget burde slå en halvtreds af prisen, eftersom udgivelsen er støttet af en lang række fonde.

Susanne Nielsen

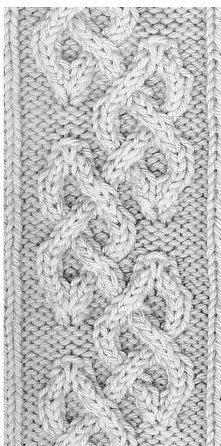
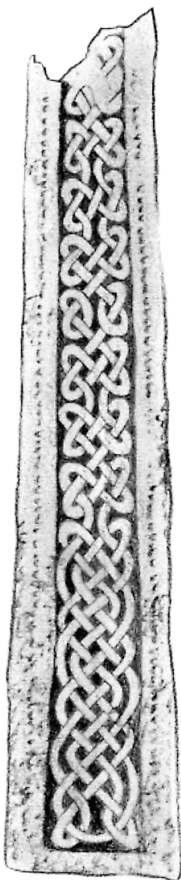
Boganmeldelse:

Elsebeth Lavold: *Vikingemønstre i strik*. 127 sider, illustreret. Høst & Søn. ISBN 87-14-29475-3. Pris 248 kr.

En svensk strikkebog, der omhandler vikingetidens ornamentik, er oversat til dansk, og da forfatteren har en seriøs tilgang til emnet, vil jeg gerne citere lidt fra bogens forord.

“En grund til at strik i så lang tid kun har været betragtet som hygge og terapi, noget man laver, når man ikke har bedre ting at tage sig til, er, at alt for få strikkere og designere har arbejdet systematisk og er gået i gang med undersøgelser. Jeg tror også, at teknisk kunnen får den største udfordring og den bedste inspiration fra æstetiske udgangspunkter, hvor designeren viser, hvordan teknikken har forstærket udtrykket.”

Elsebeth Lavold har gennem en årrække studeret vikingetidens ornamentik på billedsten, våben, spænder og smykker. Ornamenterne har hun omsat til strikkede mønstre, der ved første øjekast giver mindelser om de irske arantrøjer, men med

*Skjoldbeslag fra Valsgärde, Uppland.
Strikket bort med enkeltknuder i siksak.*

en større kompleksitet end disse. Transformationen fra forbilleder til strikkede arbejder er suveræn, i det ornamenterne fungerer fint i det nye medie og ikke ligner “vikingetidsinspiration”. Kun runealfabetet virker lidt for tænkt på mig.

Forfatteren gør grundigt rede for den metode hun har arbejdet efter, således at læseren selv får et redskab til at eksperimentere/forske på samme måde. Men endelig kan læseren også vælge at strikke de modeller, som er gengivet i bogen med udførlige opskrifter. Flere af modellerne er rigtig flotte, men det er ikke håndarbejder for begyndere. I det hele taget mener jeg, at bogen henvender sig til strikkere, der kræver udfordringer!

Bogen er smukt illustreret med Elsebeth Lavolds tegninger af smykker, billedsten osv. Disse tegninger sammenstilles hele tiden med strikkediagrammer og strikkeprøver.

Alt i alt er bogen et godt eksempel på, hvordan et historisk materiale kan fremstå levende og tidsvarende, hvis det behandles med indsigt og fantasi.

Susanne Nielsen

Bogomtale:

Dansk jødisk kunst – Jøder i dansk kunst. Redigeret af Mirjam Gelfer-Jørgensen og udgivet af Selskabet til Udgivelse af Danske Mindesmærker. Forlaget Rhodos, København 1999. ISBN 87-7245-714-7. Stort format, 590 sider, illustreret.

Samme værk findes i engelsk udgave: *Danish Jewish Art – Jews in Danish Art*. ISBN 87-7245-776-7.

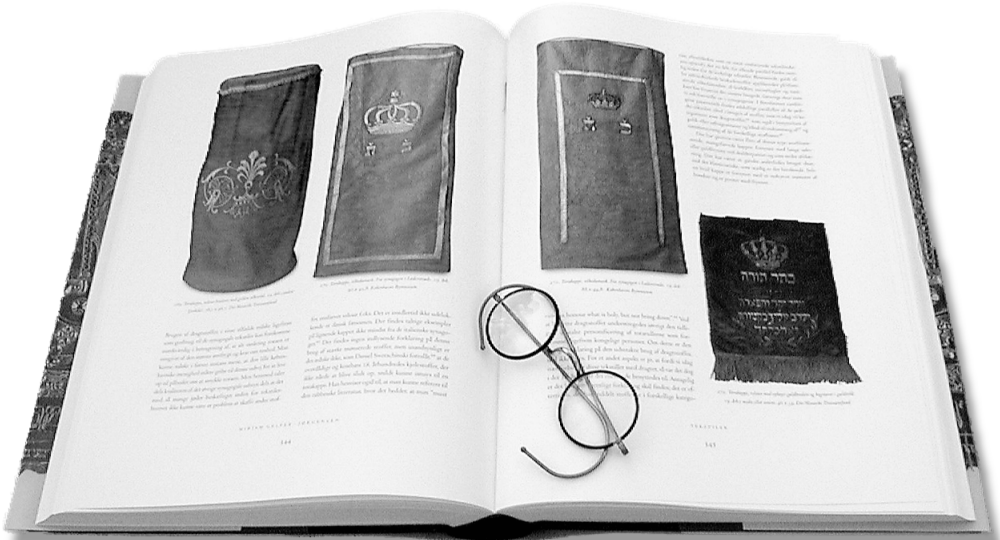
Denne usædvanlige publikation er en oplevelse at have foran sig og bør kendes af alle TENENs læsere.

Bogen er blevet til ved et samarbejde af tretten forfattere, som

hver for sig har haft udstrakt frihed til at tolke deres emner. Resultatet er den uomgængelige nøgle til at forstå den rige jødiske inspiration til dansk kunstliv.

Kapiteloverskrifterne røber bogens omfang, og mange af kapitlerne behandler tekstile emner, som næppe tidligere har været til at få indblik i på dansk: Mirjam Gelfer-Jørgensen i "Tekstiler til synagoge og hjem" samt af Naomi Feuchtwanger-Sarig i "Danske toravimpuler" samt i mit bidrag "Rabbinerornatet".

Hanne Frøsig Dalgaard

"Dansk jødisk kunst – Jøder i dansk kunst" er en bog, som må være en selvskreven kandidat til "årets bogudgivelse". Der er brugt de bedste materialer som eksempelvis 170g matglittet papir, indbinding med to farver shirting med guldrtryk og prægning samt et pergamentagtigt plast-smudsomslag. Det er et vægtigt bogværk: 4¹/₂ kg.

Opslaget på billedet herover er fra kapitlet om torakapper. En torakappe er den danske betegnelse for et stofhylster, der bruges til at trække over torarullens to stokke.

Artikel:

Sidste skrig. Kronik af Ulla Mannerling i *SKALK* nr. 4 i 1999, side 20 til 27.

En artikel om norske og svenske guldgubber. Små bitte guldreliëfer fortæller, hvordan jernalderens mænd og kvinder gik klædt.

Vibeke Ervø

Én af seksten guldgubber fra et samlet fund på Jæren, Norge.

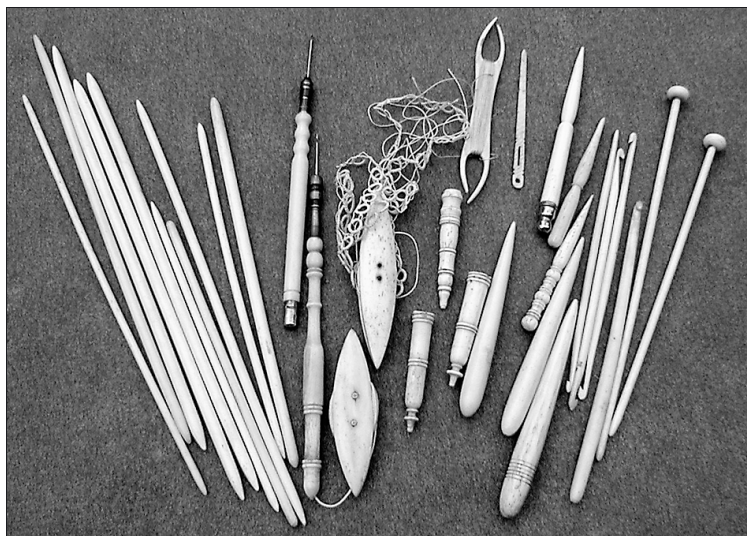
Invitation til TENENs medlemmer

Lørdag den 15. januar 2000 kl. 14 er vi inviteret til at se Birgitta Schönings samling af fine gamle håndarbejdsredskaber, broderi og knipling.

Enkelte skrin og gamle perletasker har vi tidligere set, men Birgitta har samlet udsøgte og specielle ting i mange år til mindre udstillinger. Historier om de enkelte genstande følger med og Birgitta byder på en forfriskning.

Der er begrænset deltagerantal. Tilmelding senest den 9. januar 2000 til Lone de Hemmer Egeberg på telefon 45 81 15 97 eller evt. Hanne Frøsig Dalgaard, telefon 45 88 32 67. Prisen er 25 kr. for hver deltager.

Birgitta Schønning bor Skodsborgparken 24, 3.th., 2942 Skodsborg.

Købmandsmuseet Cornelen

Cornelen ligger midt i Stavnsholt landsby lige ved gadekæret i et hus, hvor der har været købmandsbutik og -bolig i 100 år fra 1862 til 1962.

Købmandsmuseet blev oprettet i 1975 af fem Farumborgere, der i mange år havde interesseret sig for lokalhistorie. Gruppen, der kaldte sig "Egnshistorisk Udvalg" havde siden 1969 afholdt julemarkeder på Farumgård, en tradition, der senere fortsattes i Cornelen.

Købmandshuset havde stået tomt et par år i begyndelsen af 1970-årene. Det var overtaget af kommunen i forbindelse med, at grunden i en periode var udlagt som gennemkørselsvej(!), og var hurtigt blevet ret forfaldent. I 1973 indgik Egnshistorisk Udvalg et samarbejde med kommunen om restaureringen af huset, der blev taget i brug i slutningen af 1974, men først indviedes officielt som museum den 15. nov. 1975.

STAVNSHOLT GAMLE KØBMANDSHANDEL

Indsamlingen af effekter til museet har fra starten haft i hvert fald to sigter:

- Indsamling af lokalhistoriske effekter.
- Indsamling af effekter, der kan bidrage til komplettering af illusionen om en landkøbmandshandel samt et landkøbmandshjem fra første halvdel af 1900-tallet.

Den opgave at etablere illusionen om en landkøbmandshandel og et landkøbmandshjem har været ganske krævende, ikke mindst fordi Egnshistorisk Udvalg har måttet starte fra bunden og skaffe så at sige alt. Som det vil forstås, var der stort set intet tilbage fra bygningsens tidligere tilværelse. Der har fra museets start været lagt vægt på at skabe et levende købmandsmiljø ved, at der i butikken sælges gammeldags bolcher og enkelte andre effekter.

Cornelen har siden etableringen nydt stor velvilje hos Farums borgere, en velvilje, der også er resulteret i et antal afleveringer af effekter, heri blandt også en del tekstiler. Samlingerne omfatter kvindebeklædning, broderier, duge, sengelinned mv. De fleste af effekterne antages at være fra begyndelsen af 1900-tallet. Desværre er mange af disse ting i dag historieløse. Cornelens samling af huenakker er p.t. udlånt til Ellegårds-museet.

*Hans Sørensen,
leder af Cornelen.*

ARRANGEMENTS- OG UDS STILLINGSKALENDER

TENEN er inviteret til at se Birgitta Schønings samling lørdag den 15. januar 2000: Mødetid kl. 14. Skodsborgparken 24, 3.th. i Skodsborg. Se indbydelsen andetsteds i bladet. Tilmelding senest 9. januar til Lone de Hemmer Egeberg på tlf. 45 81 15 97. Pris 25 kr. pr. deltager som betales til Lone. Begrænset deltagerantal.

Aars Vandtårn:

Felt Works II. Filtudstilling med Jorie Johnson – USA/Japan, Jeanette Appleton – England, May Jacobsen Hvistendahl – Norge samt Lene Nielsen – Danmark. 30. januar til 3. april 2000.

Adr.: Møllevvej 20, 9600 Aars. Tlf. 98622668.

Museet for religiøs kunst:

I sten, uld og silke. Skulpturer af Laila Westergaard samt kirketekstiler af Lene Abildgaard Knudsen og Naja Salto. Lørdage og søndage kl. 13–17 indtil 2. april 2000. Grupper efter aftale på tlf. 97810371.

Adr.: Strandvejen 13, 7620 Lemvig.

Textilforum:

Northern Fibre III. Under temaet "Hidden Treasures" vises kunstværker skabt af tekstilkunstnere fra hele verden. Til 28. november 1999.

Poetic License. Quilt Art, den internationale gruppe af professionelle quilte-re, viser quilts i målene 60x84 cm. Til 28. november.

Inspiration fra Keltisk Ornamentik. Broderi, strik, læder. Elever fra Skals Håndarbejdsskole viser resultatet af to ugers projektarbejde. Indtil 31. januar 2000.

Ännu mera mattor. Tæpper fra Märta Måås-Fjetterströms værksted i Båstad. 6. december 1999 – 30. januar 2000.

Objects of Desire. Joan Schulze viser sine Art-Quilts 17. 12. til 27. 2. 2000.

Årets Juletræ. Tekstilhåndværkerne i Ringkøbing Amt viser julepynt i hør, blå og sølv i forskellige tekstilteknikker. 30. november til 3. januar 2000.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning.

TRINITY – Hotel og Konferencenter:

Lene Nielsen udstiller filtarbejder mm. i perioden 7. november til 17. december 1999.

Adr.: Gl. Færgevej 30, Snoghøj, 7000 Fredericia.

Trapholtmuseet:

Biennalen 1999 for kunsthåndværk / design arr. af Danske Kunsthåndværkere. Åben censureret udstilling med bl.a. tekstil. Forlænget året ud.

Adr.: Æblehaven 23, 6000 Kolding.

Galleri Pagter:

Tekstiludstilling inspireret af den nye bog "Tekstilkunst i Danmark 1988-98". Seks kunstnere, som alle er repræsenteret i bogen udstiller indtil 27. november 1999.

Adr.: Adelgade 3, 6000 Kolding.

Vikingskibshallen: Fremstilling af et sejl til brug ved test-sejladser af et skib fra tidlig middelalder på Nordatlanten.

Sejl/vikingernes uldsejl. Særudstilling indtil 31. december 1999.

Adr.: Strandengen, 4000 Roskilde.

Biblioteket Kurhuset:

Man(d) kan lave spændende billeder med symaskine. Søren Dyck-Madsen udstiller billedtæpper indtil 26. november 1999.

Adr.: Sct. Hans Hospital, 4000 Roskilde.

Gammelgaard:

3 billedvævere udstiller: Elisabeth Ryde, Stine Larsen, Lisbeth Græm. 4. til 19. december 1999.

Adr.: Gammel Klausdalsbrovej 436, 2730 Herlev.

Gentofte Kunstbibliotek:

Kurage - Ruth Fabricius og Jesper Gundersen - tekstil. Indtil 28. 2. 2000.

Adr.: Ahlmanns Allé 6, 2900 Hellerup.

Lyngby Kunstforening:

3 billedvævere udstiller: Elisabeth Ryde, Stine Larsen, Lisbeth Græm. 7. til 29. januar 2000.

Adr.: Lyngby Hovedgade 26, 2800 Lyngby.

Hillerød Kunstforening:

Udstilling - keramik, skulptur og gobelin. Tue Poulsen og Marianne Poulsen. 27. november til 5. december 1999.

Adr.: Frederiksborgcentret, Milnersvej 39, 3400 Hillerød.

Bornholms Kunstmuseum:

Billedvævning af Charlotte Schrøder - en af Danmarks førende billedvævere. Indtil 5.12.1999.

Adr.: Helligdommen, Rø 3760 Gudhjem.

Ystads Stadsmuseum, Gråbrödrarklostret i Ystad:

Österlens Folkdräkter. Udstilling til 31. 12. 1999. Der er et smukt farveillustreret katalog på 36 sider som koster 50 SEK.

TENEN vil gerne bringe fyldestgørende oversigter over udstillinger af interesse for vore læsere. Det er ofte svært at få oplysningerne fra museer og udstillingssteder i tilstrækkelig god tid, og vi opfordrer derfor alle til at bidrage med informationer om kommende arrangementer til bladets redaktion. Deadline for korte meddelelser er ca. to uger før bladet udkommer.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	formand
Astrid Dueholm	Lembckesvej 10 B 6100 Haderslev	74 52 19 54	næstfor- mand
Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10 7500 Holstebro	97 42 37 86	kasserer
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	dagbog
Hanne Frøsig Dal- gaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hannefd@vip.cybercity.dk</i>	redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Gærdet 12 3460 Birkerød	45 81 15 97	redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion
Jytte Harboesgaard	Frederiksberg Allé 78 1820 Frederiksberg C	33 21 14 81	suppleant
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vofl@get2net.dk</i>	redaktion

*Har du tænkt på, at
et medlemskab i TENEN
kan være en fin gaveide!*

*Kontakt kassereren Anni Mejdahl
i god tid inden
på telefon 97 42 37 86
- betal et nyt medlemskab -
og få tilsendt de allerede
udkomne numre i 10. årgang
parat til at pakke ind
med sløjfe på.*

For yderligere at skærpe interessen har man afholdt en konkurrence, hvor en snes kunstnere deltog med forslag til, hvordan de nye kimonoer skulle se ud.

Oplysningerne og billederne er fra "The Daily Yomiuri", som er en japansk engelsk-sproget avis, som den 13. februar i år fortalte om forskellig kimono-nytænkning.

Japansk kimono-mode

Nutildags i Japan bruges kimonoer kun ved særlige lejligheder. Det er almindeligt at bære kimono ved bryllup, runde fødselsdage og i forbindelse med nytår.

Markedet for kimonoer er dalende og nærmer sig det punkt, hvor fabrikanterne ikke længere kan ignorere situationen. Udsigten til at alle kimonostof-fabriker i byen Tokamachi måtte lukke, har for fem år siden fået byens fabrikanter til at markedsføre konfektionerede kimonoer i silke i et prisleje omkring 135000 yen, der er ca. 9000 kr. Tidligere købte man først stoffet og fik så siden kimonoen syet hos en skrædder. For at tækkes nutidens butikskøbere har vi indset, at det er nødvendig at kunne levere kimonoer færdig fra bøjlen, oplyser lauget.

